

liturgie, waarin aan alle billijke wenschen is voldaan, al zouden al onze kerkgangers tot betere gedragingen in het gebedshuis zijn opgevoed, al zouden we in heel onze Gereformeerde levensopenbaring tot hooger trap van aesthetische ontwikkeling zijn geklommen en we zouden de waarheid Gods niet nader zijn gekomen, zoo zou al onze mooie vergeefsch zijn geweest.

Onze reformatische actie zou fiasco hebben gemaakt.

HEPP.

Verbetering. In het vorige artikel leze men „verpussing“ in plaats van „verpussing“.

UIT DE SCHRIFT.

Ondergang en opgang in de mystiek.

— Zijn dood gelijkvormig wordende.
Filippen 3:10.

Mystiek en levenslust kunnen samengaan.

Dit te verzekeren, mag niet overbodig geacht.

Wie kennis neemt, van wat de mystieken der eeuwen aan boeken toevertrouwen, kan licht onder den indruk geraken, dat de mystiek zich krachtens haar wezen met den levenslust niet verdraagt.

Een zekere levensmoetheid is in de meeste hunner geschriften onmiskenbaar.

En al meenden zij het te ernstig om bij hen van „gekoketeer met den dood“ te spreken, toch wint het stervensverlangen het veelal ver van hun levensverlangen.

Maar dan verlieze men niet uit het oog, dat wie wij de „mystieken“ noemen, de mystiek gewoonlijk eenzijdig beoefenden.

Zij vonden het zalig in het verborgene te verkeren en wilden er maar het liefst altijd blijven. Bij hen rees herhaaldelijk de zucht naar boven: „laat ons hier een tabernakel maken“.

Zij vergaten, dat de verborgen omgang dienen moet om te sterken tot den openlijken strijd.

Dat des christens huis niet alleen een opkamer heeft met bovenlicht, met geopende vensters naar den hemel, maar ook een deur naar de straat.

Dat het christelijke leven niet alleen mystiek, maar ook publiek is.

Dat eenzijdig heeft de mystiek zoo menigmaal in discredit gebracht.

Gelukkig heeft ook hierin de reformatie, die in Calvijn haar van God gegeven profeet eert, nieuwe wegen gewezen.

Zij heeft de mystiek uit haar onzuivere positie verlost.

Uit vroeger eeuwen zijn rijke schatten op te diepen van echt Gereformeerde mystiek.

Een man als Voetius b.v., onze kerkleeraar, onze grootmeester in het kerkelijk recht, principieel bestrijder van de wijsbegeerte van Descartes, publiek persoon bij uitmendheid, is ook bekend om zijn mystieke oefeningen en den mystieken kring, welken hij om zich vergaderde.

Juist in de Gereformeerde levensbeschouwing zijn alle elementen aanwezig om de behoeften van het christenhart te bevredigen.

Men zou haar kunnen heeten de beschouwing van het schriftuurlijk evenwicht.

Is dat evenwicht thans veelszins verbroken, de evenaar schokt toch om tot rust te komen.

Er valt een trillen waar te nemen om het evenwicht te herwinnen.

Daarom heeft met name de Gereformeerde mystiek een toekomst.

Die mystiek sluit zich geheel aan bij den grootsten mysticus onder de apostelen: Paulus.

Bekende deze, dat het leven hem Christus was en het sterven hem gewin, zoo grijpt ook zij met de ene hand naar het leven, ook naar dat in dezen tijd, terwijl zij met de andere den dood wenkt.

Zij wenscht te kennen de kracht van Christus' opstanding, ook voor het leven van elken dag, maar door voortdurend Zijn dood gelijkvormig te worden.

Hoe dieper zij in de mystiek doordringt, op des te vertrouwelijker voet gaat zij verkeren met den dood.

Door de mystiek doorleeft zij in uzelf een worsteling op leven en dood.

Allereerst krijgt zij van doen met uw eigen dood.

Die dood ligt niet ver.

Maar zij onderschrijft het, zij 't in anderen zin dan de apostel het bedoelde: de tijd mijner ontbinding is aanstaande.

Mystiek is in den grond steeds eeuwigheidsaankleding.

En nooit beseft zij het tijdelijke van den tijd zoo sterk, als wanneer zij door den adem der eeuwigheid wordt beroerd.

Dan strekken er zich geen afstanden uit.

Dan tellen geen jaren.

Dan wordt het bij u echt doorvoeld: één schrede tusschen mij en den dood.

Ja, dan komt de dood u nog dichterbij.

Het sterven wordt voor u geen gebeurtenis in de toekomst.

Het is een feit in het heden.

Gij verwondert er u niet over, dat eens bij uw doop biddend werd beleden: het leven is niet anders dan een gestadige dood.

Want de waarheid daarvan werkt zoo onbedrieglijk in u.

Gij onderscheidt het met al uw geestelijke vermogens, zijt stervende.

En droevig en nochtans blijde beaamt zij: 't zal hier haast zijn gedaan.

Maar niet alleen met uw eigen dood, ook met den dood van Christus komt zij door de mystiek in contact.

Zoo zij gemeenschap kent aan Jezus' lijden, blijft ge hierin niet halverwege staan, maar begint zij ook te kennen gemeenschap aan Jezus' dood.

Gij wordt hoe langer zoomeer gewaar, dat zij ondergaat.

Het proces van „Christus wassen en ik minder worden“ schrijdt al verder en verder voort.

Gij hunkert ernaar, dat de Geest Gods het verhaasten zal.

Er is, zij kunt er zoo over treuren, nog altijd te veel van uzelf in u overgebleven.

Dat beschouw! zij als een ramp.

Gij weet er u ellendig onder.

Waarom, zoo vraagt zij met smart, gehoorzaam ik toch niet meer aan het bevel: doot dan uw leden, die op de aarde zijn?

Waarom mag ik niet inniger met den apostel verklaren, dat ik altijd de doeding van den Heero Jezus in mijn lichaam omdraag (2 Kor. 4:10)?

Gij slaat de hand aan uw vleesch, aan uw oude natuur, om ze aan het kruis te nagelen.

Ze beginnen te schreeuwen, te brullen.

En zij... laat zoo menigmaal los.

Gij wordt zoo dikwerf verteederd.

Ach, waarom?

Weet zij dan niet, dat zij sterven moet aan uzelf?

Weet zij dan niet, dat de dood van Christus door den Geest in u moet worden voleindigd?

Weet zij dan niet, dat de mystiek de praktijk is van den ondergang?

De mystiek is de praktijk van den ondergang. Van de totale zelfnegatie.

Van de volkomen ik-verloochening.

Van het verliezen uws levens.

Maar ook van het gewinnen uws levens.

Ook van het ik-herstel.

Ook van de zelfvereenwiging.

Ook van den opgang.

Gij wordt den dood van Christus gelijkvormig. Niet gelijk.

En dat niet slechts hierom, wijl Jezus' dood een zoendood was, een dood voor anderen, een dood ook voor u en uw dood in het minst geen verzoenende betekenis heeft.

Maar toen uw Jezus stierf, bleef er geen leven meer in Hem over.

Hij stierf tot in den wortel Zijner persoonlijkheid. Bij u staat het anders.

Gij hebt, wat bij uw Heiland niet het geval was, een tweeheid in u.

Een tegenstelling van oud en nieuw.

En terwijl het oude bij u sterft, staat het nieuwe in u op.

Gij kunt de klanheid van den ouden mensch in u niet aanvoelen, indien zij niet door de kracht der opstanding een nieuw levend schepsel geworden zijt.

Wanneer zij nog niet weet, dat zij leeft, weet zij ook niet, dat zij dood zijt.

Dan zijt zij een kluwen van zelfmisleiding.

Eerst wanneer zij door de mystiek uw ondergang leert beleven, zal uw mond met lachen vervuld zijn over uw opgang.

Eerst wanneer zij het voor uw rekening kunt nemen: „ik leef niet meer“, zult zij danken: „maar Christus leeft in mij en wat ik nu in het vleesch leef, leef ik door het geloof des Zoons van God, die mij heeft liefgehad en zichzelf voor mij heeft overgegeven“ (Gal. 2:20).

Eerst wanneer zij uzelf ziet uitdragen naar het graf, ziet zij u ook met Christus verrijzen.

Ja, zij voelt u als aan Zijn vleugelen gebonden als Hij de luchten doorklieft om op te stijgen tot Zijn Vader.

Zoo leidt u de mystiek dan ook naar den Olijfberg.

De gelijkvormigheid, niet de gelijkheid, aan Christus' dood doe u in uzelf ervaren ondergang, maar ook opgang.

En opgang is opstanding.

Opgang is ook hemelvaart.

Maar hemelvaart in mystieke werkelijkheid.

HEPP.

KERKELIJK LEVEN.

De aanval van Dr Visscher.

I.

Onder den voor Gereformeerde ooren jetwat sensationeelen titel: Heilig Evangelie of Pseudo schrift, met ter nadere verklaring erbij: De Heraut met Marcus XVI:9-20 voor de vierschaar der Belijdenis, verscheen bij het Uitgeversbureau van Lankhuizen te Zeist een vlugschrift van de hand van den bekenden Utrechtschen hoogleraar Hugo Visscher.

Het is, enkele passages uitgezonderd, over het geheel gehouden in rustigen toon.

Maar daarom is het ook te meer geschikt om op eenvoudigen indruk te maken.

Nu gelooven we niet, dat hierdoor zoo spoedig meelevende leden onzer kerken van de wijs zullen worden gebracht.

Doch het is verval in zulke termen, dat zij, die ons zeer na staan, maar kerkelijk van ons gescheiden leven, er achterdochtig door gemaakt kunnen worden of in hun achterdocht worden versterkt.

Ook valt het te verwachten, dat tegenstanders van onze kerken er munt uit zullen slaan.

Daarom mag een blad als het onze dit incident niet zwijgend voorbijgaan. Mede verdient het aanbeveling deze brochure niet onder de Boekbespreking te behandelen, maar in deze rubriek.

De eer en goede naam onzer kerken is er mee gemoeid.

Het geldt hier een aanval op den hoofdredacteur van „De Heraut“, Prof. Dr H. H. Kuyper.

Vanzelf zal die aanval hem in de oogen van ons Gereformeerde volk niet schaden, ook al begrijpt men niet zoo aanstands de kwintessens van de onderhavige kwestie.

Bij al zulke voorvallen is het vertrouwen een voorname factor.

En nu geniet Prof. Kuyper zoozeer het volle vertrouwen onzer kerken, dat, wanneer iemand hem van ongereformeerdeheid aanklaagt, men van onzen kant al bij voorbaat weigert het aan te nemen.

Al kan men er geen naderen uitleg van geven, toch voelt men als bij intuïtie: die beschuldiging kan niet waar zijn.

Wij zijn er dankbaar voor, dat zulk een vertrouwen in onze kerken bestaat.

Want dat geeft aan onze kringen die vaste, die niet licht te schokken houding, welke anderen ons zoo dikwijls benijden.

Trouwens, ook Dr Visscher ziet wel in, dat er diepe fundamentele eenheid is tusschen Prof. Kuyper en onze kerken.

Daarom beperkt hij zijn aanval niet tot den eerste, maar breidt dien ook uit tot de laatste.

In deze brochure worden ten slotte onze kerken in staat van beschuldiging gesteld.

Duidelijk wordt dit uitgesproken in de woorden: „Het is de mentaliteit, waarmee men tegenover de Schrift staat, die uitwijst, dat er in de verhouding tegenover haar ook onder Gereformeerde kringen veranderingen plaats grijpen, waartegen van meet af met nadruk gewaarschuwd worden moet“ (bl. 10).

En later herhaalt hij: „Het is bij het besluiten van dit geschriftje mij eene behoefte nogmaals te verklaren, dat mijn doel niet is een ketterjacht, maar uitsluitend een protest tegen het in Gereformeerde kringen onder Gereformeerde vormen indringen van voorstellingen, die zich met de in onze belijdenisschriften neergelegde beginselen niet laten vereenigen. De Gereformeerde actie lijdt vooral in onzen tijd daarom zoo groote schade, is daarom zoo onrustig, omdat het wordt beseft, hoe er van alle zijden aan het Gereformeerde leven wordt geknaagd“ (bl. 30).

Hij schrijft dit alles toe aan inwerking van den tijdgeest. „Daaruit alleen kan ik verklaren, hoe zelfs in den kring, waartoe Dr Kuyper behoort, van eene verhouding wordt blijk gegeven, die onmiskenbaar heenwijst naar een invloed van den tijdgeest, die te groot wordt dan dat de Gereformeerde beweging in breeden zin daarvan geen nadeel zou ondervinden“ (bl. 30).

Men ziet, dat de aanklacht moeilijk ernstiger kon luiden.

En wanneer men begint met zich onvoorwaardelijk aan Prof. Visscher als gids toe te vertrouwen, dan is zijn betoog wel zoo logisch, dat men niet zoo spoedig de leemten zal ontdekken.

Vóór en aler men zich echter in eenige zaak door iemand laat voorlichten, heeft men zich af te vragen: stelt hij de kwestie wel zuiver?

Op juiste probleemstelling komt het boven alles aan.

En dan moet geantwoord, dat Prof. Visscher de heele kwestie beslist onzuiver poneert.

Ik hoop d'z in volgende artikelen aan te toonen.

Eerst echter moeten wij aiting geven aan onze verwondering, dat dit een deskundige als Prof. Visscher overkomt.

Wanneer een niet-akademisch gevormd intellectueel deze brochure geschreven had, ware het te begrijpen.

Zelfs, wanneer zij uit de pen ware gevloeid van een wetenschappelijk, doch niet-theologisch ontwikkeld man, zou men dit gevoegelijk aan een niet-op-de-hoogte-zijn kunnen wijzen.

Maar waar het een zoo eminent godgeleerde als Dr Visscher betreft, feilt zulk een verklaring.

Er blijft hier niets anders over dan te denken aan zekere psychische vertroebeling, die iemand de onbevangenheid beneemt en in vooroordeelen verstrikt.

Zulke oogenblikken van psychische vertroebeling maken wij allen wel eens door.

Wie in dit opzicht zonder zonde is, werpe op Prof. Visscher den eersten steen.

Alles steldheid

Zoo b

gische

Veilig

persoon

Nog r

persoon

Ook

eenige

Van a

hij mij

Ik ker

grootte

Het l

persoon

gisch e

Daarv

terugga

Het w

de groot

minist

benoemd

Een G

Univers

Het w

te steller

Het w

taak op

Van d

schandel

luut ge

de verm

hangijer

Schille

king gel

hem den

te zijn

stukken

voor zijn

Daarbij

ginsel n

geziene

En tot

vroeg do

Leeuwen

pectief t

de drie

conferen

plan op

van de c

Dit he

Vrij v

verander

Wat d

vaststelt

Schrok

zijn d

Alleen... niet ieder schrijft in zoo'n geestesgesteldheid een brochure.

Zoo benaderde ik dan ongemerkt de psychologische zijde van het vraagstuk.

Veilig kan ik mij op dit terrein begeven zonder persoonlijk te worden.

Nog nooit viel mij de eer te beurt Dr Visscher persoonlijk te ontmoeten.

Ook schriftelijk trad ik nimmer met hem in eenige persoonlijke relatie.

Van aanzicht, van spraak, van handschrift is hij mij onbekend.

Ik ken hem alleen uit zijn werken en uit de groote lijnen in zijn levensloop.

Het kost mij derhalve geen moeite mij aan alle persoonlijkheden te spenen en toch het psychologisch element in deze historie aan te roeren.

Daarvoor moet ik in de gedachten eenige jaren teruggaan.

Het wakte ook in onze Gereformeerde kringen de grootste voldoening, dat Dr Visscher onder het ministerie Kuyper tot hoogleeraar te Utrecht werd benoemd.

Een Gereformeerd professor aan een Openbare Universiteit!

Het was een daad van durf om zoo'n man aan te stellen.

Het was eveneens een daad van durf om zoo'n taak op zich te nemen.

Van de overzijde mompelde men, dat dit een schandelijke partijbenoeming was. Er stak absoluut geen hoogleeraar in Dr Visscher. Hij zou voor de vermaarde Utrechtse hoogeschool een heet hangijzer worden.

Schitterend heeft Prof. Visscher deze verdenking gelogenstraft. Wat hij publiceerde bezorgde hem den naam een onzer voortreffelijkste geleerden te zijn. Hij bleek de ethologisch-religieuze vraagstukken te beheerschen als weinigen. Hij werd voor zijn Universiteit een sieraad en een kracht.

Daarbij verloochende hij zijn Gereformeerd beginsel niet. Hij was dan ook in onze kringen een gezogene figuur.

En toen hij op zijn eenzame post versterking kreeg door de benoeming van de professoren Van Leeuwen en Noordzij, scheen zich een nieuw perspectief te openen. Men zag in de gedachte reeds de drie Gereformeerde hoogleeraren van Utrecht confereeren met de onzen om samen een veldtochtplan op te maken tegen den wassenden invloed van de ongelooovige wetenschap.

Dit heeft evenwel niet zoo mogen zijn.

Vrij plotseling had er bij Prof. Visscher frontverandering plaats.

Wat daarvan de oorzaak was, laat zich niet vaststellen.

Schrok hij er misschien van terug, dat enkele zijner discipelen tot de Gereformeerde kerken overgingen?

Ook tusschen hem en zijn geestverwanten in de Hervormde Kerk trad eenige verwijdering in. Maar vooral toonde hij niet meer die hartelijke sympathie van vroeger jegens 'ons.

Wij betreuren dit.

Maar het feit ligt er.

Pijnlijk deed inzonderheid zijn brochure „Na Eer en Staat" aan, waarin hij in meesterlijke taal — dat moet gezegd, en ook, dat zijn jongste brochure in taal-plastiek bij zijn vroegere niet haalt — het levenswerk van wijlen Dr Kuyper als een mislukking tekenende en de levensvatbaarheid van een Universiteit op Gereformeerden Grondslag bewees.

Zoo werd vanzelf de scheiding grooter.

Daarop verscheen ten vorigen jare zijn oratie „Van den eeuwigen vrede tusschen Wetenschap en Religie", die ons als Gereformeerden voor een niet gemakkelijk op te lossen raadsel stelde.

Is Prof. Visscher ethisch geworden? Zoo werd er gevraagd.

Wij voor ons bleven hem als Gereformeerd beschouwen en hielden zijn oratie voor een tijdelijke afwijking, waarop hij later wel zou terugkomen.

En nu wordt opeens deze brochure op onze tafel geworpen, waarin Prof. Visscher zich niet maar als „stoer en steil" Gereformeerd, doch zelfs als Ultra-Gereformeerd openbaart.

Vanwaar die sterke schommeling?

De eenvoudigste verklaring is wel deze. Prof. Geesink had op de zwakke plekken in zijn oratie gewezen en hem niet den Gereformeerden naam ontzegd, maar wel aangetoond, dat eenige van zijn beweringen niet met het uitgangspunt van Gereformeerde wetenschap strookten. Prof. H. H. Kuyper viel zijn ambtgenoot in een paar zinnen in „De Heraut" bij. Zoo zou men hier kunnen denken aan het helaas nog altijd zoo menscheijke „betaald-zetten". Was bij Prof. Visscher een zekere ongereformeerdeheid, die echter niet als hem typeerend werd voorgesteld, geconstateerd, de Utrechtse hoogleeraar groep volgens dezen gedachtegang de gelegenheid van het gepubliceerd in „De Heraut" over het slot van Markus 16 aan om de beschuldiging van ongereformeerdeheid, maar nu verzwaaard, terug te werpen op Prof. Kuyper.

Doch tegen deze eenvoudige verklaring komen we op.

Waarom?

Omdat eenvoudige psychologische verklaringen wel het liefst worden geloofd, maar in verreweg de meeste gevallen niet juist zijn.

Daarvoor is de mensch een veel te gecompliceerd wezen.

Liever denk ik hier bij Prof. Visscher aan een werking in zijn onderbewustzijn.

Hij moet gevoeld hebben, dat hij in zijn oratie te ver van de Gereformeerde beginselen afweek.

En instinctief heeft hij naar een middel gezocht om weer te herstellen, wat toen in het ongereede kwam.

Hij moest een tegenwicht scheppen tegen zijn oratie.

Daarom zwenkt hij nu te ver naar de andere zijde door.

Hij slingert zichzelf het Gereformeerde weer voorbij.

Nog eens: men meene niet, dat dit in geraffineerd overleg, in slimme politiek is geschied.

Wij voor ons schrijven het hoofdzakelijk toe aan onderbewuste factoren.

Wij zien in deze brochure niet anders dan een evenwichtsbeweging.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De vrijheid der vrije school.

II.

[Inhoud van het eerste artikel: In den tegenwoordigen tijd, waarin alles roept om vrijheid, is het een eerste eisch, zich van de ware vrijheid zuiver rekenschap te geven. Dit geldt niet het minst voor het terrein van het onderwijs, omdat op dit gebied, ondanks de verkregen pacificatie, de strijd gepredikt wordt ter bewaking van de vrijheid. Principieel en ideaal is de vrijheid nimmer anarchie of losbandigheid, maar gebondenheid aan de wet, en wel aan den hoogsten Wetgever, waarom in den hoogsten zin van het woord de Christelijke school de waarachtig-vrije school is. Er is echter ook nog een historische kant aan de zaak, en dan staat vrijheid tegenover staatsdwang. Vrijheid is de bevoegdheid der ouders om scholen op te richten en te kiezen naar hun overtuiging.]

De vrijheid der vrije school is dus ideaal en historisch te verklaren.

Ideaal is zij de echt-christelijke vrijheid, welke adequaat is aan de gebondenheid aan God en Zijn Woord, en historisch bestaat zij hierin, dat de ouders niet den staatsdwang behoeven te volgen, doch hun kinderen naar die scholen kunnen zenden, die in overeenstemming zijn met hun heiligste overtuiging. Doch hieraan zit meer vast. Zoo pas zagen wij reeds, dat een organisme dan vrij is, als het zich ontwikkelen kan naar zijn eigen aard, en zoo behoort ook tot de vrijheid der vrije school, dat zij zich beweegt en ontplooit, arbeide en groeie in haar eigen sfeer. En wat is dan die sfeer? Wat is de aard van onze vrije christelijke school, want daarom is het ons toch te doen? Wat is haar wezen, dat door geen staat mag aangerand worden? Wel, de vrije christelijke school is „dat instituut, hetwelk zelfstandig naast en als hulp van het gezin, zich bij het onderwijs en de opvoeding door dat onderwijs, laat beheerschen door het ideaal der christelijke opvoeding, uitgaat van de schriftuurlijke beschouwing van het kind, en Gods Woord als maatstaf en alles beheerschend centrum aanvaardt". (1)

Nu stem ik toe, dat deze omschrijving algemeen is.

Er zou nog wel het een en ander aan kunnen worden toegevoegd, doch hierin ligt toch voldoende uitgedrukt, wat de vrije school, in casu de christelijke, noodig heeft om zich binnen eigen sfeer te ontwikkelen. Daarvoor is noodig het volle zeggenschap der ouders. Daartoe behoort tevens alle verwijdering van staatsdwang. Daarvoor is evenzeer vereischte de volle paedagogische vrijheid, en het wegnemen van alles, wat het wezen der school zou aantasten, en alleen, wanneer die soevereiniteit in eigen kring wordt gehandhaafd, komt de vrijheid der vrije school tot haar recht.

Hoe kan dit nu geschieden?

Op die vraag kan ik het duidelijkst een antwoord geven, wanneer ik eerst naga, met welke handen de school gebonden is. Haar vrijheid is immers, zooals ik in het eerste artikel heb uiteengezet, geen bandeloosheid. Ook zij zit met haar wortels in den bodem vast, en er zijn verschillende factoren, welke hier in aanmerking komen. Dr Kuyper noemt in „Ons Program" een viertal, en wel in de eerste plaats den vader, of wil men de ouders. Zij zijn, zooals reeds werd opgemerkt, van Godswege belast met de taak om hun kind groot te brengen, en wel zoo, dat het gevormd worde tot een mensch Gods, en rijp zij voor de vervulling zijner levensroeping.

Daarom moet van hen de school uitgaan.

Daarom hebben wij altijd gestreden voor het beginsel: de school aan de ouders, en nu weet ik wel, dat hiervan in de praktijk niet altoos evenveel blijkt, en dat de werkelijkheid soms een scherpe veroordeeling van dit beginsel schijnt, doch

om enkele misstanden laten wij het beginsel niet los. De school moet uit het gezin opkomen. Zij moet geestelijk aan dat gezin aansluiten. Zij staat, mits goed opgevat, in dienst van het gezin, en het is de gelofte, bij den Heiligen Doop afgelegd, die de ouders verplicht om de verantwoordelijkheid voor de geheele opvoeding op zich te blijven nemen, en niet een deel ervan van zich af te schuiven.

Het geldt hier een heilig ouderrecht.

En levens een even heilige onderroeping.

Ten tweede is er een band tusschen de school en de onderwijzers. Onze scholen hebben leerkrachten noodig, en met die leerkrachten moet in de tweede plaats worden gerekend. In de tweede plaats zeg ik, want de school en het kind zijn er niet om de onderwijzers, maar deze laatste zijn er om de school en om het kind, en nimmer mag voet worden gegeven aan de voorstelling, dat eigenlijk de onderwijskrachten de school zijn. Doch hieraan voeg ik terstond iets toe. Al komt de onderwijzer na de ouders, toch mag niet worden vergeten, dat, wat de verhouding tusschen school en gezin betreft, de school naast het gezin een zelfstandig instituut vormt. Van haar mag niet, gelijk wel eens geschied is, een dienstmaagd der ouders gemaakt, en al kan zij evenmin beschonwd worden als een bedrijfszaak der onderwijzers, zij neemt, hoewel uit het gezin opgekomen, en met dat gezin in nauw verband staande, naast het gezin een eigen zelfstandige positie in.

Dit kan ook niet anders.

Tusschen de opvoeding in het huisgezin door de ouders en in de school door de onderwijzers bestaat immers velerlei onderscheid. In het gezin staat de opvoeding, in de school het onderwijs op den voorgrond; in het gezin wordt meer intuïtief en instinctief, in de school meer discursief en systematisch gearbeid; in het gezin is de natuurlijke liefde van de ouders tot het kind de ziel der opvoeding, in de school kan die drijfveer hoogstens de liefde tot den arbeid of de algemeene sympathie voor het kind zijn; in het gezin slaagt de opvoeding, al weten de ouders niet eens dat het woord paedagogiek bestaat, en al hebben ze van de verschillende methoden nimmer studie gemaakt, in de school is bij hooge exceptie geen goed resultaat zonder paedagogische kennis te bereiken; in het gezin beweegt men zich op gansch ander terrein dan op de school, en voor ieder, die beider werkzaamheden met aandacht heeft gadeslagen, zal het duidelijk zijn, dat hier tweërlei arbeid is, die zelfstandig naast elkaar wordt volbracht.

Echter is er bij dit onderscheid ook nauwe gemeenschap.

Gezin en school zijn onafscheidelijk aan elkaar verwant en verbonden.

Eenzelfde kind is voorwerp van beider arbeid en idealen.

Eenzelfde doel staat beiden voor oogen. Tot eenzelfde taak werken beide mede. De school heeft daarom ook in de eerste plaats met het gezin te rekenen. Uit dat gezin ontvangt zij de kinderen en zij zal het zich een eer achten, dat de ouders hun kind, het liefste dat zij bezitten, aan haar toevertrouwen. Haar hoogste adel moet wezen, dat zij medewerkster mag zijn met den vader en moeder, die alles aan hun kind ten koste leggen, omdat dit kind het leven van hun leven is. Indien de school niet arbeidt in zeer nauw verband met het gezin, kan haar onderwijs geen goede vruchten dragen, en wordt de opvoeding door de ouders met groote gevaren bedreigd. (2)

Er is nog een derde factor, waarop we moeten letten. De school staat ook niet los van de Kerk, want Christus' Kerk, gelijk zij zich in het instituut openbaart heeft een recht op dat kind. Het is immers door den Doop in haar kring ingelijfd, en wel in een kring, die wel in, doch niet uit de wereld leeft, en door een geheel eigen geest bezielde wordt. Daarom heeft de Kerk op dat kind toe te zien. Voor dat kind is beloofd, dat het in haar leer, dus in haar wereld- en levens- en geestesbeschouwing zou worden groot gebracht, en krachtens die belofte staat het kind niet los van de Kerk, en de Kerk niet los van het kind en van de opvoeding en het onderwijs, dat aan het kind gegeven wordt.

Nu kan ik hier op dit punt niet dieper ingaan.

Het verband tusschen Kerk en school is een onderwerp, dat niet met een vluchtig woord en terloops besproken kan worden, doch een afzonderlijke beschouwing verdient, en daarom zal ik het bij deze enkele opmerkingen laten.

Als vierden band noem ik ten slotte den band aan de overheid.

Ook zij heeft, afgedacht van alle subsidie, belang bij de school, en dat verband mag ook door de vrije school niet miskend worden. „Die overheid heeft immers, gelijk Dr Kuyper opmerkt, recht van meespreken, wijl deze, met haar blik het nationale leven als geheel omvattend, zorg heeft te dragen, dat de volksontwikkeling in 't land niet ten achteren rake bij die van naburige natien; voorts

1) Vergelijk mijn brochure: „Wat is een Christelijke School?" 's-Gravehzande 1917, pag. 29.

2) Vergelijk Dr H. Ravinck. „Paedagogische Beginselen", 1e druk, pag. 15.